

МОЖЛИВІ ПІДХОДИ БАНКІВ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ СУДНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Ключові слова: потенційний попит на позички суднобудівних підприємств, економічні нормативи кредитного ризику, норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента з урахуванням потенційних потреб позичальника.

Keywords: potential demand for loan borrowers - shipbuilding enterprises, economic standards of credit risk, maximum credit risk on a counterparty, taking into account the potential needs of the borrower.

Запропоновано можливий варіант розрахунку нормативу кредитного ризику на одного контрагента з урахуванням потенційного попиту позичальника на кредитні ресурси. Проаналізовано особливості розрахунку вказаного нормативу та його значення для позичальників – суднобудівних підприємств за період 2003 – 2010 років надано пропозиції щодо можливого його впровадження у систему розрахунків показників кредитного ризику.

Предложен возможный вариант расчета норматива кредитного риска на одного контрагента с учетом потенциального спроса заемщика на кредитные ресурсы. Проанализированы особенности расчета указанного норматива и его значения для заемщиков – судостроительных предприятий за период 2003 -2010 годов, внесены предложения относительно его внедрения в систему расчетов показателей кредитного риска.

A possible alternative calculation standard credit risk on a counterparty subject to a potential borrower's demand for credit. The features of calculating the said rates and its value for borrowers - shipbuilding enterprises in the period 2003 - 2010 років provided suggestions for its possible introduction in the payment system of indicators of credit risk.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема оцінки потенційного попиту на банківські позики є доволі суттєвою для нормальної діяльності банківських установ, оскільки визначення потреб позичальників у ресурсах надає змогу банкам формувати та проводити відповідну кредитну політику та розробляти необхідні стратегію та тактику. З проблеми оцінки потенційного попиту на ресурси впливає і необхідність оцінки

потенційного кредитного ризику стосовно відповідних позичальників. Особливо це може цікавити банківські установи з приводу оцінки можливого залучення на обслуговування клієнтів – позичальників. Тобто у банків є потреба у оцінці потенційного попиту на кредитні ресурси та, відповідно, у оцінці кредитного ризику, який при цьому виникає.

Актуальність теми у тому, що зараз, коли в Україні та світі існує потенційна загроза коливань фінансової стабільності, визначення розмірів майбутнього попиту на кредитні послуги для банків набуває вирішального значення, особливо зважаючи на частку доходів від кредитування у загальному обсязі банківських доходів.

Аналіз досліджень та публікацій останніх років. Загальні теоретичні питання визначення кредитного ризику висвітлюються багатьма вітчизняними та закордонними науковцями. Це праці В.В. Вітлінського [1], Л.О. Примостки [2, 3], А.О. Єпіфанова, Н.Г. Маслак, І.В. Сало [4], Белікової [5], П.П. Ковалева [10] та інших.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Огляд наукових досліджень згаданих вище авторів дозволяє дійти висновку, що не зважаючи на достатню кількість досліджень присвячених проблемам вивчення попиту на кредитні ресурси та оцінці кредитних ризиків вивчення оцінки саме потенційного попиту на кредитні ресурси та, відповідно потенційного (можливого) кредитного ризику висвітлені замало. Саме цьому, ми зосередилися на вказаній проблемі.

Постановка завдання. Існує потреба провести дослідження рівнів потенційного попиту на кредитні ресурси групи українських суднобудівних підприємств, та, відповідно, вивчити потенційні (можливі) ризики щодо вказаних позичальників з боку банків-кредиторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень можливого (потенційного) попиту на кредитні ресурси суднобудівних підприємств пропонуємо оцінювати за рівнем їх загальної кредиторської заборгованості. Тобто, для того, щоб дізнатися про загальну(потенційну) потребу вказаних підприємств у ресурсах можна оцінити їх загальну кредиторську заборгованість, яка складається з наступних основних складових: кредиторської заборгованості за товари та послуги, заборгованості за банківськими позичками, заборгованості перед бюджетом та позабюджетними фондами та іншої заборгованості. Оцінку проведемо за період 2003-2010 років (з погляду на можливість отримання інформації з бази ДКЦПФР). Для аналізу обираємо суднобудівні підприємства, що увійшли до СЕЗ «Миколаїв» та підприємства, яких стосуються заходи державної підтримки суднобудівної промисловості (згідно ПКМУ від 21. 12.05 № 1256)[7].

Питому вагу кредитної заборгованості за банківськими позичками у загальної кредиторської заборгованості вказаних підприємств наведено на Рис.1

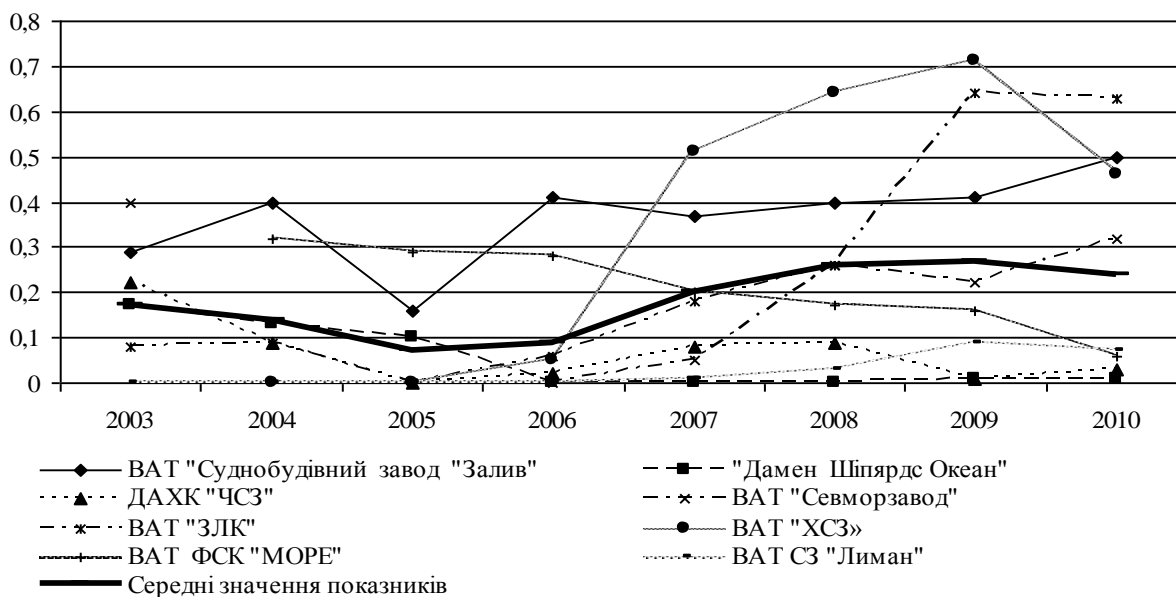

Рис. 1 Частки заборгованості за банківськими позичками суднобудівних підприємств у їх загальній кредиторській заборгованості за період з 2003 по 2010 рік станом на кінець року
*Примітка. Побудовано на підставі інформації сайту ДКЦПФР)[8].

У відповідності з Рис.1, частки заборгованості за банківськими позичками у загальній сумі кредиторської заборгованості групи суднобудівних підприємств поступово зростають, але на кінець 2010 року у середньому не перевищують 0,3. У той час, як по окремих підприємствах є значними: ВAT «ЗЛК», ВAT «Суднобудівний завод «Залив», ВAT «ХСЗ» є доволі високими, але не більше 0,6. Динаміку інших складових кредиторської заборгованості за групою підприємств, а саме, кредиторської заборгованості за товари та послуги та заборгованості перед бюджетом та позабюджетними фондами наведено на Рис. 2

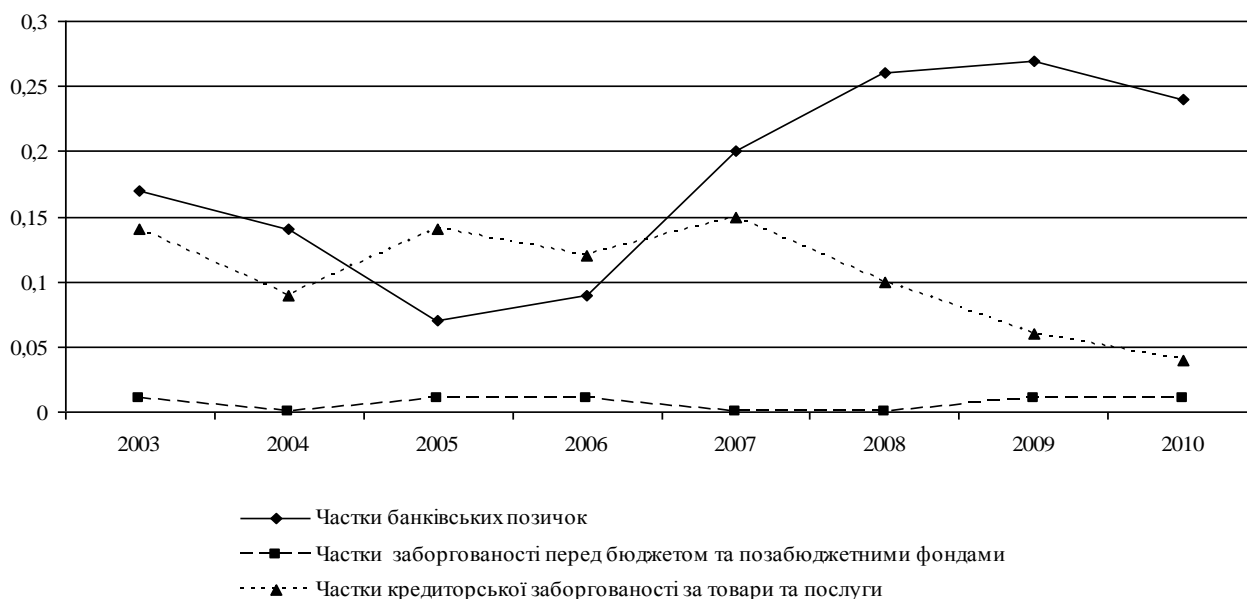

Рис.2. Складові кредиторської заборгованості групи суднобудівних підприємств згідно переліку Рис.1 з 2003 по 2010 рік станом на кінець року

*Примітка. Побудовано на підставі інформації сайту ДКЦПФР[8]

З Рис 2 видно, що питома вага кредиторської заборгованості за товари та послуги групи суднобудівних підприємств у періоді який досліджується є незначною та не перевищує 0,15 та має тенденцію до зниження, а на кінець 2010 року складає лише 0.05. Доля заборгованості перед бюджетом та позабюджетними фондами зовсім незначна та тримається на наближено однаковому рівні не перевищуючи 0,05, а частка заборгованості за банківськими позичками має тренд на зростання, але не перевищує 0,3 на кінець 2010 року.

Тобто, у групи суднобудівних підприємств – позичальників існує потенційний попит на кредитні ресурси, який складає понад 70% від суми їх загальної кредиторської заборгованості. Цей попит задовольняється за рахунок фінансової допомоги від роботодавців – замовників які, у свою чергу отримують позички у «власних».здебільше іноземних банках.

Банківська ж система України втрачає можливість надання вказаних позичок та, відповідно, недоотримає отримує відсоткові доходи.

НБУ встановлює «Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента ... з метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань. . Показник розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до цього контрагента та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента (або групи пов'язаних контрагентів), до регулятивного капіталу банку.»[9 п.п.2.1, 2.2]

Задля оцінки ж потенційної можливості українських банків повністю задовільними попит вітчизняних суднобудівних підприємств на позички та, відповідно, ступеню ризику на який вони при цьому наражаються пропонуємо ввести коефіцієнт максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента з урахуванням потенційних потреб підприємства – рівня його кредиторської заборгованості, а саме:

$$H7_3 = \frac{Z + Z_{\Pi}}{PK} \quad (1)$$

де, $H7_3$ – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента з урахуванням потенційних потреб підприємства – рівня його кредиторської заборгованості;

Z – загальні зобов'язання підприємства – позичальника згідно його фінансової звітності;

Z_{Π} - позабалансові зобов'язання видані банком позичальнику;

PK – регулятивний капітал банку .

На рисунках Рис. 3 - 7 представлено значення нормативів максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7з) з урахуванням потреб суднобудівних підприємств для банківських установ: ПАТ "Райффайзен Банк Аваль", ПАТ Промінвестбанк, ПАТ «ОТП Банк», ПАТ «Банк «Фінанси та кредит» ПАТ «Кредитпромбанк» у порівнянні зі значеннями нормативу кредитного ризику на одного контрагента (Н7) згідно вимог Інструкції НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків України», затвердженою постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 [9] з 2003 по 2010 рік станом на кінець року у відсотках.

Саме ці банки є основними кредиторами суднобудівних підприємств України на протязі останніх 5 років.

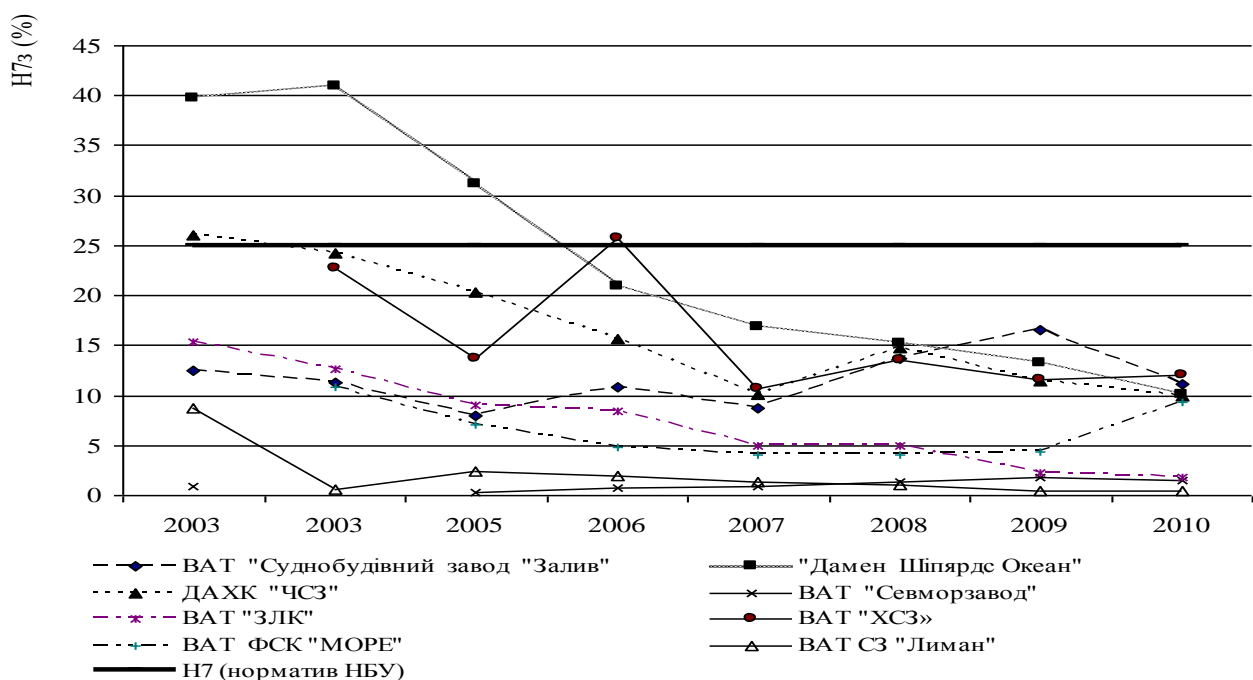

Рис. 3. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7з) з урахуванням потенційних потреб суднобудівних підприємств для ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" з 2003 по 2010 рік станом на кінець року, %*

*Примітка. Побудовано за інформацією ДКЦПФР [8] та офіційного сайту ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" [10]

З Рис. 3. видно, що з 2003 по 2006 рік загальний попит на позички суднобудівних підприємств був занадто великим для банку (значення нормативу максимального розміру кредитного ризику з урахуванням потенційного попиту на контрагента «Дамен Шипардс Океан» перевищувало 40%).

Завдяки нарощенню регулятивного капіталу, починаючи з 2007 року банк вже у змозі задовольняти потенційний попит суднобудівних підприємств на кредитні ресурси, забезпечуючи при цьому виконання нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7з). Але, при цьому, позички потужним суднобудівним

підприємствам (ВАТ «Суднобудівний завод залив», «Дамен Шіпардс Океан», тощо) попадають у категорію «великих» – таких, що перевищують 10% регулятивного капіталу, що потребує перегляду нормативу Н8.

Значення нормативу потенційного кредитного ризику для банку ПАТ Промінвестбанк наведено на Рис.4

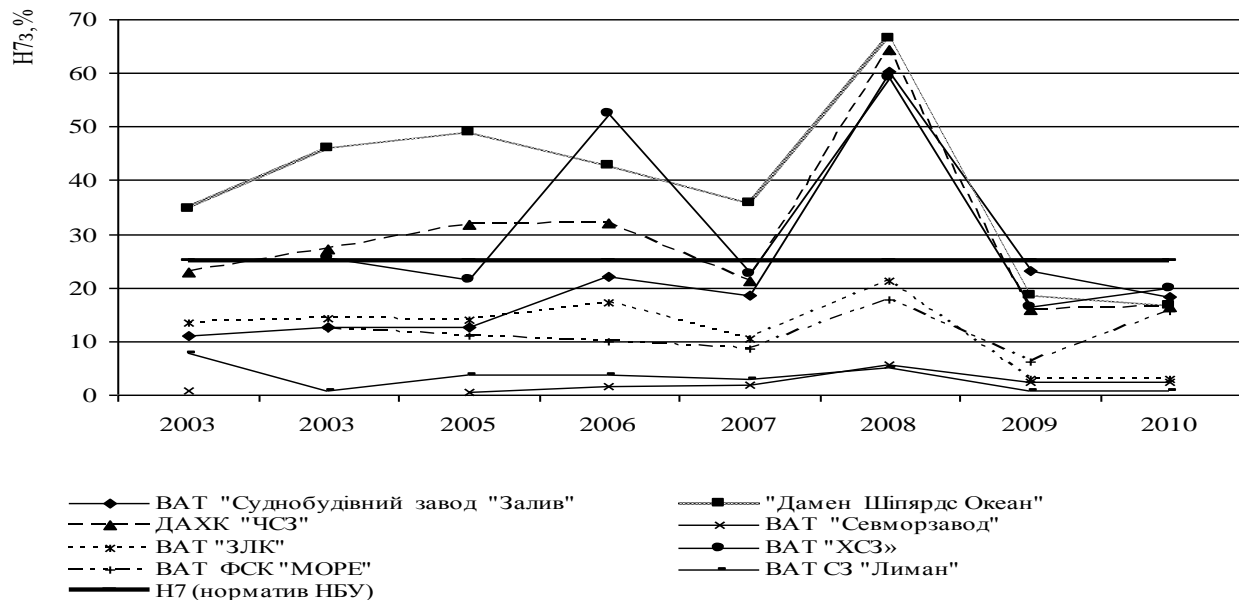

Рис. 4 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7з) з урахуванням потенційних потреб суднобудівних підприємств для ПАТ Промінвестбанк з 2003 по 2010 рік станом на кінець року,%*

*Примітка. Побудовано за інформацією ДКЦПФР[8] та офіційного сайту ПАТ Промінвестбанк" [11]

З Рис. 4 видно, що за період, який досліджується, банківська установа не була спроможною задовольнити загальний (потенційний) попит суднобудівних підприємств на позичкові кошти, дотримуючись при цьому нормативу кредитного ризику на одного контрагента (Н7). Особливої гостроти питання набуло у 2008 році (значення Н7з перевищувало 60%). Це можна пояснити загальною фінансово - економічною кризою у країні та світі і ситуацією з кризою довіри, що склалася навколо Промінвестбанку.

Тільки у 2009 – 2010 роках, завдяки підвищенню рівня капіталізації (придбання акцій банку Внешторгбанком РФ), значення Н7з за окремими контрагентами знижується та тримається на межі 20%. Але, це також свідчить про те, що вказані позички є «великими» для банку, що, відповідно, потребує уваги до коефіцієнту Н8.

Значення нормативу потенційного кредитного ризику для банку ПАТ «ОТП Банк» наведено на Рис.5

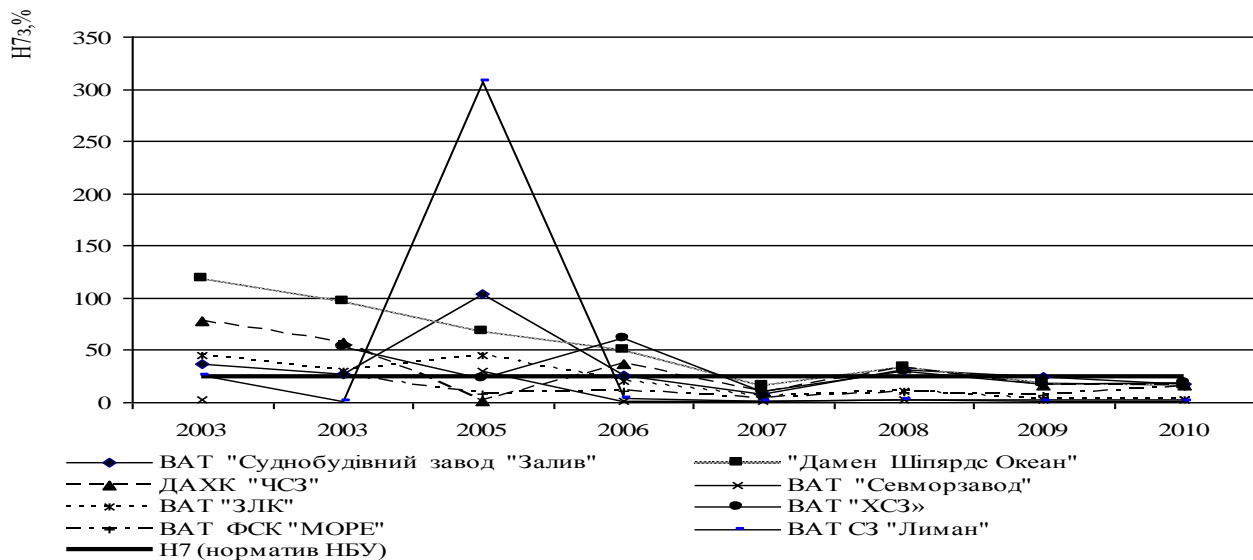

Рис. 5 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) з урахуванням потенційних потреб суднобудівних підприємств для ПАТ «ОТП Банк» з 2003 по 2010 рік станом на кінець року,%*

*Примітка. Побудовано на підставі інформації ДКЦПФР[8] та офіційного сайту ПАТ "ОТП Банк"[12].

Рис. 5 демонструє, що у цілому є тенденція до зниження рівня потенційного кредитного ризику щодо позичальників – суднобудівних підприємств. Але за період, який досліджується, банк став спроможним кредитувати суднобудівні підприємства згідно їх загальних (потенційних) потреб тільки у 2009 – 2010 роках хоча, і при цьому, значення Н7 знаходиться на гранично припустимому рівні (див. рис. 5), а всі позички відносяться до «великих», що потребує до них відповідного ставлення та контролю за нормативом Н8.

Значення нормативу потенційного кредитного ризику для банку ПАТ«Банк «Фінанси та кредит» наведено на Рис.6

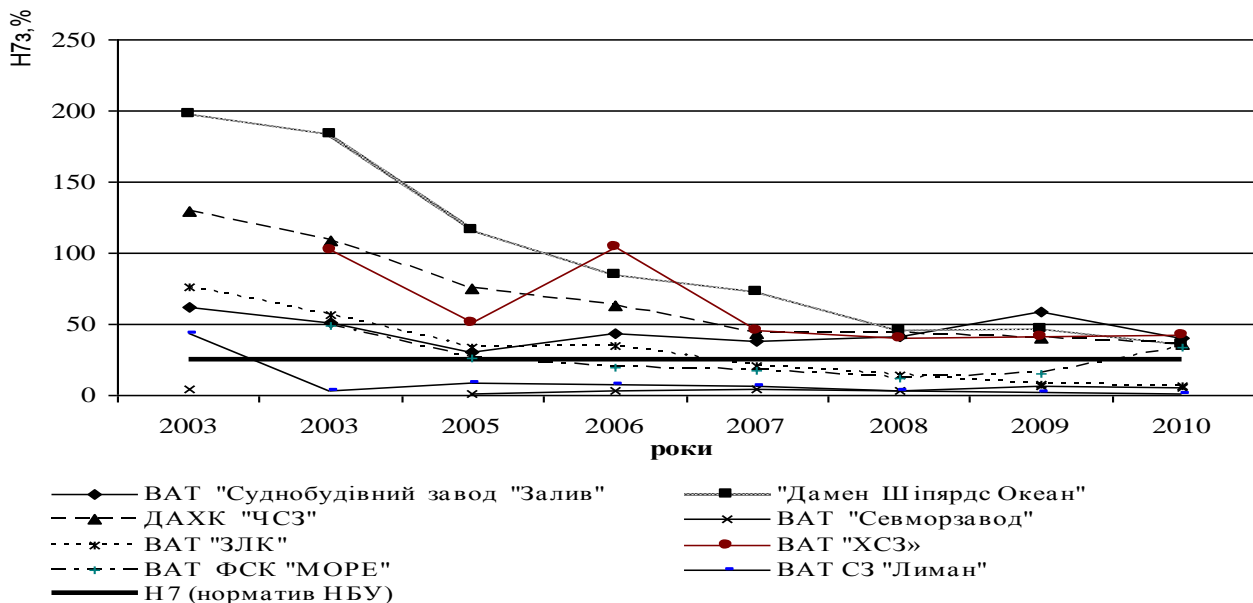

Рис. 6 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7з) з урахуванням потреб потенційних суднобудівних підприємств для ПАТ «Банк «Фінанси та кредит» з 2003 по 2010 рік станом на кінець року,%*

*Примітка. Побудовано за інформацією ДКЦПФР [8] та сайту ПАТ "Банк»Фінанси та кредит» [13]

З Рис. 6 видно, що за період, який досліджується, банк спроможний кредитувати (із дотриманням коефіцієнту Н7з) тільки окремі суднобудівні підприємства згідно їх загальних потреб. Потенційні ж потреби решти позичальників, таких як «Дамен Шіпярде Океан», ВАТ»ХСЗ» - тобто більш потужних суднобудівних підприємств, не можуть бути задоволені банком без порушення нормативу Н7. Окрім цього всі вказані позички відносяться до «великих», тобто вимагають окремого контролю також і за показником Н8.

Значення нормативу потенційного кредитного ризику для банку ПАТ «Кредитпромбанк» наведено на Рис.7

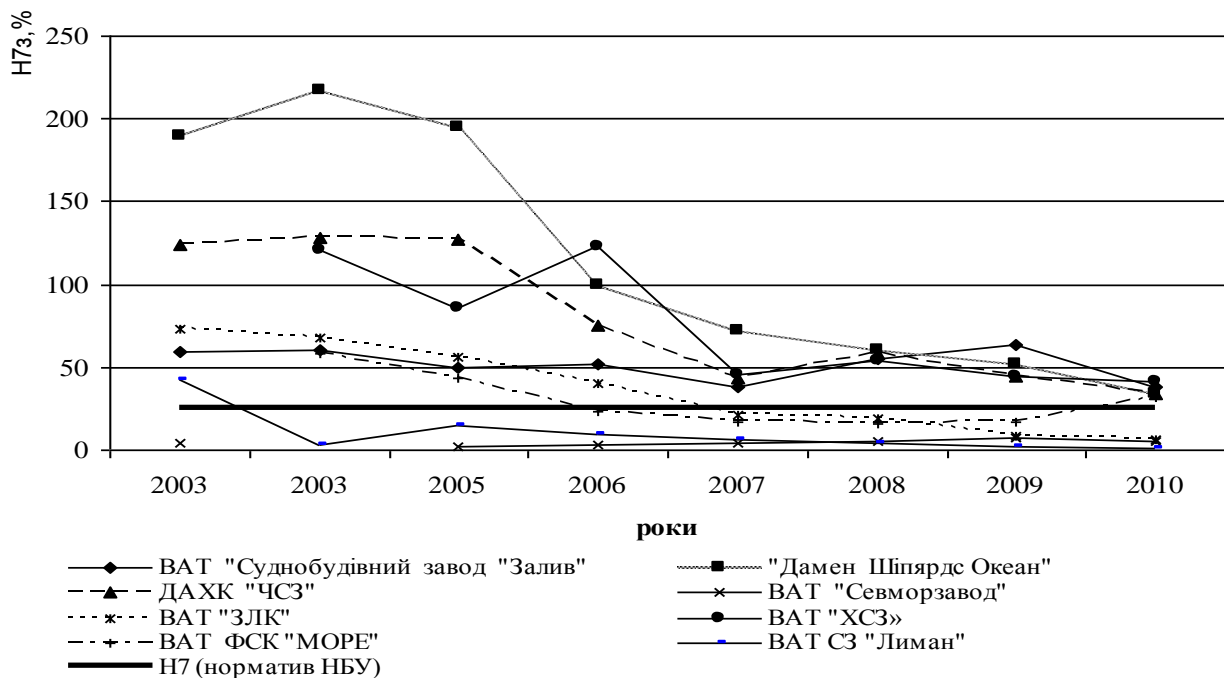

Рис. 7 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7з) з урахуванням потреб суднобудівних підприємств для ПАТ «Кредитпромбанк» з 2003 по 2010 рік станом на кінець року,%*

*Примітка. Побудовано за інформацією ДКЦПФР [8] та офіційного сайту ПАТ "Кредитпромбанк" [14]

Рис. 7 показує, що за період, який досліджується, банк міг задовольняти потенційний попит тільки деяких суднобудівних підприємств. Спостерігається також тенденція до покращення виконання нормативу кредитного ризику. Але, задоволення потенційного попиту більш потужних позичальників призводить до порушення нормативу Н7. Окрім цього, всі позички відносяться до «великих», що вимагає до них особливого ставлення.

Висновки

- вивчення попиту суднобудівних підприємств України на кредитні ресурси за період 2003 - 2010 років дозволяє дійти висновку про те, що його значна частина (понад 70%) спрямовується до замовників суден, які у свою чергу отримують ресурси у відповідних іноземних банках, що зменшує можливості отримання відсоткових доходів українських банківських установ;
- оцінка рівня потенційного ризику на який наражатимуться українські банки при повному задоволенні і потреб суднобудівних підприємств України у кредитних ресурсах дозволяє визначити необхідність: або збільшення рівня їх капіталізації, або об'єднання, з метою повного задоволення попиту вітчизняних суднобудівних підприємств та зниження рівня кредитного ризику банківських установ;
- виходячи із потреб вітчизняних суднобудівних підприємств та реальних можливостей українських банків є сенс у створенні потужного об'єднання банків на зразок вже існуючих у інших країнах задля задоволення потенційного попиту суднобудівних підприємств у кредитних ресурсах та збільшення обсягів банківських відсоткових доходів

Література

1. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку [Текст] : навч. посіб. / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський, Я. С. Наконечний, Г. І. Великоіваненко. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 251 с.
2. Примостка Л. О. Банківські ризики: теорія та практика управління [Текст] / Л. О. Примостка : монографія. Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2007. – 450 с.
3. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками [Текст] : навчальний посібник / Л. О. Примостка ; Міністерство освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с
4. Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. Операції комерційних банків: Навчальний посібник. - Суми: ВТД «Університетська книга». 2007. – 523 с.
5. Беликова А. М. Методика оценки кредитного риска: зарубежный опыт и российская практика [Текст] / А. М. Беликова // Рынок ценных бумаг. – 2006. – № 5. – С. 42–48
6. Ковалев П. П. Методы банковского риск-менеджмента на этапе идентификации и оценки последствий от наступления рисков [Текст] / П. П. Ковалев // Управление финансовыми рисками. – 2006. – № 3. – С. 90–102
7. Постанова КМУ Про затвердження переліку суднобудівних підприємств, для яких запроваджуються заходи державної підтримки суднобудівної промисловості від 21.12.2005 № 1256: за станом на 20.04.11/Верховна Рада України [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

8. Офіційний сайт ДКЦПФР [Електронний ресурс]. Режим доступу
<http://www.smida.gov.ua/db>
9. Про порядок регулювання діяльності банків України. Інструкція, затверджена постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 [Електронний ресурс]. Режим доступу [//www.rada.kiev.ua](http://www.rada.kiev.ua)
10. Офіційний сайт ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" [Електронний ресурс]. Режим доступу
<http://www.aval.ua/>
11. Офіційний сайт ПАТ Промінвестбанк" [Електронний ресурс]. Режим доступу
<http://www.pib.com.ua/>
12. Офіційний сайт ПАТ "ОТП Банк" [Електронний ресурс]. Режим доступу
<http://www.otpbank.com.ua/>
13. Офіційний сайт ПАТ "Банк»Фінанси та кредит» [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www.fcbank.com.ua/>
14. Офіційний сайт ПАТ "Кредитпромбанк" [Електронний ресурс]. Режим доступу
<http://www.kreditprombank.com/ua/personal>